

1. PRZYJACIELSKI (156) ai

przyjacielski (156), [przyjaciolski].

-ã- (106), -a- (5); -a- *KochOdpr*; -ã- : -a- *BielKron* (28:3), *Mącz* (15:1); e *jasne*.

sg m N przyjacielski (6). ◇ G przyjacielskiego (2); -ého (1), -(e)go (1). ◇ A przyjacielski (5), przyjacielskiego (1). ◇ I przyjacielskim (23), przyjacielski(e)m (3); -im : -(e)m *LibLeg* (6:3). ◇ L przyjacielskim (1). ◇ f N przyjacielską (9). ◇ G przyjacielskiej (18), przyjacielski (4), przyjacielskie (2) *ForCnR*, *OpecŻyw*; -éj : -i *ZapKościar* (1:4); ~ -éj (2), -(e)j (16) ◇ D przyjacielski(e)j (5), przyjacielski (1) *ZapKościar*. ◇ A przyjacielską (13). ◇ I przyjacielską (8). ◇ L przyjacielski(e)j (5). ◇ n N przyjacielski(e) (4). ◇ G przyjacielski(e)go (5). ◇ D przyjacielski(e)mu (2). ◇ A przyjacielski(e) (9). ◇ I przyjacielskim (3), przyjacielski(e)m (1), [przyjaciolskim]; -im *BielKron*, *Mącz*; -im : -(e)m *LibLeg* (1:1). ◇ L przyjacielskim (2). ◇ pl N m pers przyjacielscy (3). subst przyjacielski(e) (3). ◇ G przyjacielskich (5). ◇ D przyjacielski(e)m (2). ◇ A m pers przyjacielski(e) (1). subst przyjacielskie (7); -é (1), -(e) (6). ◇ I m przyjacielskimi (1). n przyjacielskimi (1). ◇ L przyjacielskich (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w*.

1. Przymiotnik od „przyjaciel” ‘człowiek bliski, życzliwy, przychylny’; *amicus Mącz*, *Cn*; *humanus Calag*; *amicabilis*, *benevolus*, *hospitalis*, *suus Cn* (83) :

a. *Taki, jak u przyjaciela, właściwy przyjacielowi* (28) : *ComCrac* 19; [król *Demetryjusz*] poślął listy do *Ionatána/ przyjacielskimi słowy [verbis pacificis] napisane BibRadz 1.Mach 10/3*; *Papież Adryan/ rospisał listy do Niemieckich krain [...] prosił tedy/ aby odłożywszy wszelkie nienawiści przyjacielskimi wymyśli/ Staráli sie oto iako by themu zapaleniu wczas zabiżeli BielKron 198*; *przyplnęło k nam do okrętów osób kilką dziefiat [...] vkazuiać nam przyjacielską postawę/ á potym wyfadziwszy sie na wodę/ poczęli ná nas z lukow ítrzelác. BielKron 447, 204 [2 r.]*; *Do vćiwego á bącznego Polaká od tegoż co mu ty kfięgi podawa krotkie á przyjacielskie nápomnienie. RejZwierc 267, 81, 267v źp; PaprPan R3v; ModrzBaz 136v*; *żądáli od niego przylięgi Pośłowie Cefárfcy pod słuznymi condiciámi/ ná stowárzyźenie z Cefárzem. Ale Witold odpowiedział/ iż ia Smoká [= złotą figurkę] zá przyjacielski y gościnny podárek á nie zá vpominek towarzyřtwá z Cefarřtwem przyjmieę StryKron 562*; *iákoś W.M. wlyřtko z ochotą y przyjacielską vprzeymořciá przyjmował: ták nie watpieę/ iż te ksiáżki [...] przyiać będziefz raczył. CzechEpPORz **v; ZapKościar 1584/45v*; *A ode mnie przyjmiecie ná ten czás tę moieę/ Przyiacielską przefřogę CzahTr F2v; PaxLiz Dv*.

[*W połączeniu szeregowym: aby wlyřtky nieprzyiacioły náffe [Bóg] łaskawie nawiedzić raczył/ prawą skrucą dla grzechow obdarzyć/ a iżby řnami y ze wřfemi Chrzeřćiany/ przyjacielsky/ bogoboiny y zgodny pomysł y ferce mieli UstKościar 154.*]

N sg f w funkcji av (1): *Wielki przyiaciel przyřtoyność: tą sobie Rořkázác słuzzyć/ nie íeft przyjacielska. KochOdpr A4*.

W charakterystycznych połączeniach: przyjacielska(-i, -ie) chęć, mowa, napomnienie (2), pisanie, podarek, przestroga, rozmowa (2), rozważanie, rzecz, słowa, umysł, uprzejmość.

Wyrażenia: »przyjacielskim obyczajem« [szyk 6:1] (7): Papież Mikołay pirwřzy piřał do nich [do Bułgarów] obyczáiem przyjacielskim áby krzeřt przyięli BielKron 170v; Erázmus [...] Piřał też y

Luterowi przyjacielkim obyczaiem/ áby przymówek przeštał przeciw Stolcu Rzymfkiemu *BielKron* 195, 194 [2 r.], 196 [2 r.], 334v.

»oszukanie przyjacielskie« (1): Y powiedam iż żart/ ábo kuńsztowna poługá nic inego nie iest/ iedno iákies ofzukanie przyjacielskie/ w rzeczy ani szkodliwej/ áni obráźliwej *GórnDworz* S3v.

»przyjacielskie sąsiedztwo« (1): Stal się kup między Vtciwym Brofzkiem Kurkiem a między Grzegorzem Iezewfkim, Ifz w prziiacielskim Sąsiesftwie będąc, za zezwoleniem Iezewfkim i malzonki iego ftop cztery fstrony pliacu ich iest kupił od nich między Scianami liezacego za dwie czwiertnie fiodu *ZapKościer* 1579/2v.

Szereg: »przyjacielski, (a) ludzki (a. ludzkości pełny)« (2): Lecż iáko to iest rzecz podobna/ że y ty fam możesz fię omylić: ták zásię iest rzecz przyjacielska á wáfneý ludzkości pełna/ żałowác czyiego omylenia [*alterius errore dolere perhumanum ... est*] *ModrzBaz* 65; *Freundlich*. Przyjacielsky/ et Ludzky. *Humanus Calag* 202b.

b. *Okazywany, uczyniony przez przyjaciela* (33) : Tu niégdy bywá odpoczynienié od roboty/ a przyjacielskié człowiek pożywá pociechy *OpecŻyw* 191v; *TarDuch* B6; zawifć przyjacielska fkryta iesth á nie nadziana rzecz ku záfzkodzeniu. *BielŻyw* 17; *MurzHist* I3, M4; O Rozdzyele przyjacielskim. *Cazimirus magnus folio* 30. Gdy przyjaciéle rozdzielá kogo zá ktorým rozdziałem/ koždy fnych dzierży część fwą fpokoynie przez trzy látá y trzy miefiące *UstPraw* B3v; *Deesse voluntati amici*, Nie chcieć być k woley przyjacielskiej. *Mącz* 429d; *Vinciri et constringi amicorum custodiis*, Być ogarniön ftrzeżeniem przyjacielskim. *Mącz* [497]a, 115d; káždy Konful Rzymfki/ przeciwno naywiétszym nieprzyjaciódom/ niemiewał wiéceý iedno dwa legiony/ przydawfszy do tego pomoc przyjacielską [*additis auxiliis sociorum*] *ModrzBaz* 112v, 70v; *Calep* 799b; Czyi ia to głos fłyżę? Przyjacielski, zechcefszi fłuchác przyjaciela. *CiekPotr* 5; (*marg*) Bayká ftára o Nogácie. (-) Dwa brácia z fioftrá wdrogę fię wybráli/ Z Litwy Niemen/ Bug z Wołyniá zuchwály/ Y Narew byftra/ iáko fioftrá ftárfza/ Przyfzłá z Podláfza. Wziáwfszy przymierze/ bez gniewu i trwogi/ Zażyżłá [!] fobie przyjacielskiej drogi W máłym orfzaku *KlonFlis* G4; *KlonWor* 73.

Zwrot: »przyjacielski skutek uczynić« = *okazać przyjaźń* (1): namileyfszy fynowie moi temu rycerzowi Alexandrowemu przyażń domowá y gofcinná vkáfzcie/ ábowiem on ku wam przyjacielski skutek vczynił [*Quoniam ipse in vobis amiciciam exercuit*] *HistAl* L8.

Wyrażenia: »miłość przyjacielska« (4): In amici mutua benevolentia conquiescere, W zobopolney miłości przyjacielskiej rozkofz y ochłodę mieć *Mącz* 341d, 188b; *ZawJeft* 22; miłość przijacielska/ między wielá prawdziwa fię náýduie. A zwáfzczą w Mażżeńftwie świętym *WysKaz* X2v.

»przyjaźń przyjacielska« (2): Powiedaiá ifz swoiá moczá [*Matki Bożej len*] nieprzyjaźń między ludzmi kazi, á przyjaźń prijacielską naprawia. *FalZioł* I 79b; *Experiri fidem amici*, Doświadczić przyjaźni przyjacielskiej. *Mącz* 279a.

»(po)rada przyjacielska« = *consilium a. sententia amicorum* *Mącz* [szyk 5:2] (7): Pośłuchál młódzienietz rady przijacielskié *ForCnR* C; to Práwo wielem nieiáko iest obciężliwe/ gdy ieden bes rozmyflenia/ bes rády przyjacielskiej/ y tych co fye w práwie rozumieią zarázem ma ápellowác *GroicPorz* bb; [*pisał Luter do Kajetana*] A gdy mu ná tho Káietan nic nieodpifał fporády przyjacielskiej [...] iechał precż Luter *BielKron* 194; *De amicorum sententia Roscius Romam profuit*, Wedle rády

przyjacielskiej. *Mącz* 78b, 254b; *SarnStat* 637; Byś łobie lekce nie kładł tak nieprzyjaciela/ [...] Idź śmieie przeciw niemu maiać łwe fortele [...] To ma profta życzliwa przyjacielska rada *CzahTr* 13.

»uczynność przyjacielska« (3): Boże day/ áby to Rzymłkie imię [...] siłę łwoię ráczey obrociło przeciw nieprzyjaciółom páńftwá łwego [...] niżli przeciw towarzysom łobie łpowinowáconym/ y práwem/ y obyczáymi y vczynnością przyjacielską [et lege, et moribus, et officiis] *ModrzBaz* 106; *SkarKaz* 381a; Toż to ielt baczenie Pogárdzác vczynnością przyjacielską? *CiekPotr* 48.

W przen (1) : Przedsię cię próżę/ co fráfunkiem twoim Ielt: przyjacielskiem powiedz wżóm moim. *ZawJeft* 27.

c. *Związany z przyjacielem, dotyczący przyjaciela* (16) : Ato ma bycz rozvmiano okrom tych ktorzyby od prziiaczielia prziiaczielskie rzeczy abo flugą będącz od pana łwego prziiacziel za krewnoćzią abo za zachowaniem prziiaczielskiem łprawoval *ComCrac* 18v; Ale pewny przyjaciel/ dáry nie zruřzony/ Pátrzy iáko łwey włáfney/ przyjacielskiej łtrony. *RejZwierc* 36v; ktorzi [...] Rzeczpóspolitą rządzą/ choć też woiiuá/ albo łie w domu około tak łwych yako przyiaczielskich łpraw obieraią/ tedy zmordowani/ niemaia w ktoreyby rzeczy rořkořzniey iáko około piřma odpoczywác mogli. *KwiatKsiąř* G; *GórnDworz* M3; Bo bez wzruřzenia iádowitego gniewu może łie poćciwy człek pomiernie á rozmyřlnie krzywdy łwey pomścić/ tákże y krzywdy przyjacielskiej *RejZwierc* 76v, 90v, Bbb2; gdi od łpraw Rzeczypóspoli: y innych wařnieyřzych łwych y Przyjacielskich zabaw wolny czas miéwałř *Strum* B; *KochFrag* 45; [czym inřzym cieřzyć zářmuczone y osiroćiałe vmárcim przyjacielskim/ iřcie nie mář nic pewnieyřzego iáko tá ktorą łwięty Páweł nam łpołecznie ieden drugiego cieřzyć rádzi. *GilPos* 212 (*Linde*)].

Wyrażenia: »posługa przyjacielska« = *wyřwiadczone przyjacielowi* [*szyk* 4:1] (5): Transmittere tempus temporibus amicorum, Trawić czas ná posługách przyjacielskich. *Mącz* 227c, 243c [2 r.]; [*potrzeba, aby dworzanin był*] vczynnym/ pilnym w pořludze przyjacielskiej *GórnDworz* M3; *RejZwierc* [276].

»potrzeba(-y) przyjacielska(-ie)« [*szyk* 1:1] (2): Wřzákże iř mi częřto y gořpodářstwo domowe/ y potrzeby przyjacielskie bywáia ná przekázie [...] Przetoz [...] *CzechEpPorz* *4; Iáko zbroia Cechowá/ y káptur pogrzebny Przyda łię temu ktory chce w záłobie chodzić/ Y žáda przyjacielskiej potrzebie dogodzić *KlonWor* 54.

d. *Należący do przyjaciela* (5) : Kto obiáwia táiemnice przyjacielskie [*arcana amici*]/ wiáre tráci/ á nie naydzie przyjaciela ku łwey myřli *Leop Eccli* 27/17; z drugich zamkow też miał pomoc/ thák s łwoich iáko y s przyjacielskich *BielKron* 380v; AEs alienum amicorum suscipere, Podyąc łie przyjacielskich długów płácić. *Mącz* 36b, 148a, 248a.

e. *Mający duřo przyjaciół, tj. popleczników* (1) : Ostracismus relegationis genus, Obyczay wywołania z ziemie ář do dzieięci lat/ ktory zwłářczá Athenienřes przeciwko tym chowáli/ ktorzi w mieřcie nářbyt bogácy/ mořni/ álbo przyiacielszczy byli/ obawáyac łie áby kiedy Rzeczy pólpolitey mocą łwą nie obciázáli *Mącz* 271b.

2. *Przyjazny, pokojowy; sprzymierzony (o wzajemnie życzliwych stosunkach pomiędzy państwami i społecznościami); amicabile* *JanStat* (56) : [*Chilon*] ku iednaniu á rokowaniu przyjacielskiemu do Korinthu pořlan był *Bielřyw* 9; wthey ze przyařlny przyiacielsky lysth pyřzalyřzmy do wařł y przes

walżego polłaszmy prziflaly *LibLeg* 7/68v; na to bily od nas poślany [żołnierze] zebi wyczej na obyie stronye poddany naschi miedzi sobą niewalczyli y mieżkalybi wpokoju miedzi sobą yako na obie ftronie przyaczielſkye poddane prziflusche *LibLeg* 11/85v, 7/34, 11/23, 23v, [32²]v, 48v (10); Ma theż Europá w łobie wolność przyaczielſką/ iż wolno z iednego kroleſtwá do drugiego iecháć *BielKron* 271, 200; *ModrzBaz* 65, 104; Ktoby tę przyiaźń y to ſprzyliężenie przyaczielſkie złańa/ álbo przeciw iemu był niechay od Száble ták zginie *StryjKron* 682; *PaprUp* C2.

N sg f w funkcji av (1): Atham albo spądzą yvíł owcze, albo wſak theż tho yesth przyaczielſka [!]; yefly ze ſzyą nyemogą obycz beż tham tych paſſzy poddany Czeſarſczy, nyechay by dawaly Krołowy ye⁸⁰ M. thakową dany, yaką Czeſarſzowy dawayá *LibLeg* 7/99v.

W przeciwstawieniu: »przyaczielſki ... nieprzyaczielſki« (1): poſłał trzech zacnych Pánow Wołofkich do Krołá/ dowiaduiąc ſię/ ieſliby przyaczielſkim álbo nieprzyaczielſkim obyczáiem ciągnął do Wołoch *StryjKron* 672.

Wyrażenia: »przyaczielſkim obyczajem« [*szyk* 13:4] (17): *LibLeg* 7/31, 41, 10/71v, 11/27v, 49 (8); Poſłali thedy wſzytcy známienithe poſły do Wenetow/ áby ſie ziednoczyli wſzytcy przeciw Turkowi przyaczielſkim obyczáiem. *BielKron* 217v; ieſt ten obyczay v pánow Krzeſćijańskich/ iż gdy Kroł przez ſwego poſlá náwiedza Krołá przyaczielſkim obyczáiem/ á ma ſnim co potrzebnego mowić/ nie ſprávuią thego iáwnie poſłowie/ áż drudzy odtapiań ná ſtronę. *BielKron* 453, 217v, 218v, 224, 227v, 298v, 312v; *StryjKron* 672.

»pozdrowienie przyaczielſkie« (2): Pan moy Crol Polſki, przyaczel y ſzanszyad V. Caſzarſkyey miłofczy, kaźal poſdrovyenyae przyaczielſkie abraczſkye powiedziecz. *LibLeg* 7/31, 11/32v.

»przyaczielſka rzecz« (1): Gdiz tak yeſt yz wi przyacziel moy przizwoływſchi ktemv zebichmi wedlug przyaczielſkiey rzeczi miedzi sobą granycze ſlſwzne vczynily [...] *LibLeg* 11/85v.

»przyaczielſka ugoda (a. zgoda), postanowienie, przymierze, zjednanie, zmowa, [umowa]« [*szyk* 6:4] (6:1:1:1:1): A tak y teras Kroł ye⁸⁰ m. proſzy yzbi v C.m. roſkazal ſandziakowy y ynnim drvgy ras yeszcze yzbi beſ koncza ſye nie roſyesdzyly a pewni y przyaczielſkie w granyczach postanowienie vczynily *LibLeg* 11/33; czo ſye dzieye okolo tich granycz to ſye dzieye za zobopolná przyaczielſką Zmowá *LibLeg* 11/70v; w Mieſćie Mádrycium/ o wſzyckich rzeczach było poſtánowienie ziednáńia przyaczielſkiego/ miedzy inym [...] áby [...] Luterowá Sektá byli wykorzenieni *BielKron* 204; Kroł Francuſki z krolem Angielſkim wzięli przyaczielſką vgodę *BielKron* 226; Przyiecháli teź poſłowie Moſkiewſcy Litewſkie rzeczy poſtánawiać. Teź poſeł Przekopſkiego Carza o przyaczielſkie przymierze/ iáko s Káźimierzem oycem dierzeli. *BielKron* 407v, 100, 107v, 418v; *BielSat* G4; *BielSen* 17; [*ZapKraK* 1545 190/911].

»przyaczielſkie zachowanie« [*szyk* 3:2] (5): Thedy yednak poſlem ſwem przyaczielſkiemv zachowanv y braczſkyey povinnoſczy doſycz vczynycz ych miłofcz chczyly *LibLeg* 7/31v, 10/91, 92v; przychodzą do Krołá pána mego iákieſ pogroſki z Niemiec/ co Kroł z niewinnoſcią cierpi/ gdyż on ieſt Pan miłuiący pokoy/ á záchowanie przyaczielſkie chce mieć/ ikáždym pánem Krzeſćiańskim *BielKron* 231, 229.

Szeregi: »przyjacielski a (i) bracki« [szyk 1:1] (2): Kiedi bedziesz przed Czessarza yusz pvsczon tedi powiesz od nas y od sina naschego Czessarzowy ye⁸⁰ M. posdrowienie braczkie y prziiaczielskye *LibLeg* 11/32a, 7/31.

»przyjacielski, (a) dobry« [szyk 1:1] (2): zloczintzow nietrzeba zalowacz, any ych chowacz ktorzi bi nieziczily na obyie ftronie przyaczielskie⁸⁰ dobrego zachowania miecz *LibLeg* 10/92v, 10/91.

»przyjacielski i łaskawy« (1): które pogodzenie [dokonane przez Decjusza] wżytká Szláchtá, y Rycérztwo onéy ziemie áprobowálá: vczyniwłzy táką tránfactią przyiacielfką y łáfkáwą, z wielką łwą łwą, dał mu ná to przywiléy ten. *SarnStat* 1141.

»przyjacielski i pograniczny« (2): Krziwdi ktore yefly będą zobvdwv ftron tedi one porownacz y fgdzicz obiczayem przyaczielskym y pogranycznycznim [!] będą mogly [...] *LibLeg* 10/71v [*idem*] 11/27v.

»przyjacielski a sąsiedzki« (1): abich ymyenyem yego Cro.Mi. nyektore rzeczy v Vaszey Ce.M. spravoval yednal y movil przyaczielfkiem obyczayem a szanżieczskyem *LibLeg* 7/31.

»przyjacielski a spokojny« (1): Y wyiáchał [król egipski] do Syryiey rzekomo przyiacielfkim á fpokoynym vmyflem [*verbis pacificis*]/ y otwierano mu miáltá *Leop* 1.*Mach* 11/2.

a. *Złożony ze sprzymierzeńców* (1) : iáko w tey woynie ktora byłá przeciwko Antyochowi zá czáfu Scypioná były dwa Legiony Rzymkie/ á dwa przyiacielfskie [*duas socium*] *ModrzBaz* 113.

3. O stosunkach sąsiedzkich: polubowny (16) :

Wyrażenia: »przyjacielski jednacz, zgodziciel« = *amicabilis compositor* *JanStat* (4:1): piérwłzy świádek Iákub/ á drugi Piotr Konradów kmotr w téy rzeczy iáko pośrzednik y przyiacielfki iednacz był *SarnStat* 578; [*dali się na nasz wyrok*] iáko ná nalazek Compromiśárski/ y ná nas iáko iednaczá/ pochwalićielá y definitorá/ álbo przyiacielfkiego zgodzićielá *SarnStat* 184, 578, 688 [2 r.].

»ugoda przyjacielska; przyjacielskie jednanie, pogodzenie« [szyk 6:4] (8;1:1): Wposesiá im takze poddał wyzei omieniony Bartośz, Dom W Kościerzynie, ktory liezy miedzy domem Alexego Kurałzka, a domem Mikofza Ktorzyłz się to tak wedlug Vgody przyiacielfski podpisać dali, iŷ wpokoiu zobu stron trwac i miełz kac będą *ZapKościer* 1579/3v; W domu v Sliachetnego Pana Maćieia Cieszycza Stala się Vgoda przyjacielska [...] Miedzy Sliachetnymi Michalem Podliełkim, y Maćieiem Teszicą *ZapKościer* 1580/12v; Co i vczynili przed prawem [...] iak miedzi sobá nalieźli y przyiacielfskie pogodzenie vczynili *ZapKościer* 1581/23, 1580/4, 12v, 13, 1585/55.

»zachowanie przyjacielskie«: *Salvo iure amicitiae*, Króm náruźenia/ záchowánia przyiacielfskiego. *Mącz* 366b.

4. Przymiotnik od „przyjaciel” ‘krewny’ (1) :

Wyrażenie: »głowa przyjacielska« = *zabójstwo krewnego* (1): Bo lámá Sláchtá miedzy fobá ná fto grzywien głowę przyiacielfką [*caedes amicorum*] fzácuie. *ModrzBaz* 27v.

Synonimy: 1. *łaskawy, miły, przyajny, przyjazny, życzliwy*; 2. *sprzymierzony, towarzyski*.

Cf **NIEPRZYJACIELSKI, PRZYJACIELNY**